

Det er virkelig store tab den enkelte kan komme ud for, men her går staten ind og erstatter tabet med det fulde beløb, gradueret andet år og hjælper til opstart med en ny besætning.

Kursisternes videooptagelser, der i tilgift gav indtryk af stor natur til det rent faglige, kan godt vise sig som en god PR når der næste år i september laves et tilsvarende kursus.

Slutteligt havde vi et kik ind i stalden på gården som Marja selv ejer, med en fårebestand på omkring 400 stk. Det viste at dyrene går på spaltegulve, enten på træ eller jernrør, efter min målestok var der ikke meget plads til det enkelte dyr.

Marja var et kyndigt bekendtskab, der gjorde sit til at aftenen blev en god oplevelse med ny viden og indblik i en anden kultur.

K.V.N.

SYGDOMME, DER ER AKTUELLE I DECEMBER, JANUAR OG FEBRUAR

Ufrugtbar vædder

En vædders ufrugtbarhed kan konstateres ved:

1. Der kom ingen lam "ærgeligt". Brug væddersele med farvepude næste år.
2. Mange omløbninger. Forsøg med en anden vædder. Hellere lam efter en uønsket vædder end slet ikke lam.

Konstateres ufrugtbar vædder skal handelen gå tilbage til købspriisen. Der kan ikke kræves yderligere erstatning, dvs. for manglende lam, foderomkostninger m.m.

Da vædderens arbejde er sæsonbetonet viser erfaringen, at han kan være ufrugtbar i begyndelsen af sæsonen, således at et eller to af de første får løber om.

Ved bedækningssæsonens begyndelse skal vædderen ligesom fårene være i god kondition, dvs. velfodret uden at være fed, havde mineraltilskud, have klippet klove, evt. nyklippet eller i hvertfald klippet på pungen, da ufrugtbarhed kan være forårsaget af for varm og tynd sæd.

Et vædderlam skal være 5-6 mdr. afhængig af tilvækst og race for at være brugelig, samt over 6 mdr. for at kunne erklæres ufrugtbar.

Kastning (abort)

Definition: Fosterets udstødning af børen på et hvilket som helst tidspunkt af drægtighedstiden.

Arsaq: Ernærings og miljømæssigt.

Eks:Muggent foder.

Frosne roer.

Uensartet fodring(forædning).

Mineralmangel(Selen).

Vitaminmangel(E og Avitamin).

Stress.

Mekaniske skader:

For lidt plads ved foderbordet.

Trængsel omkring døråbninger.

Vædderens stød samt fårenes stød til hinanden.

Hormonalt

Infektionssygdomme

F.eks. Toxoplasma "parasit".

Toxoplasma kan hos får give anledning til kastning, fødsel af døde eller svage lam. Katten fungerer som vært for denne parasit. Smitten spredes gennem kattens afføring.

Fåret selv er upåvirket af sygdommen og udvikler immunitet mod nye infektioner af Toxoplasma. Smittes fårene udenfor drægtighedstiden vises der heller ikke sygdomstegn og fåret bliver naturligvis også immun overfor senere infektioner. Er der flere får, der kaster i din besætning kan du gøre følgende:

Isoler dyrene, forsøg at udrede årsagen med evt. indsendelse af

kastede fostre eller fosterhinder til Statens veterinære serumlaboratorium. Ved mistanke om Toxoplasma kan en blodprøve konstatere infektionen. Er mistanken berettiget bør alle dyr lukkes sammen for på denne måde at immunisere besætningen.

Medicinsk behandling til forebyggelse af kastning findes ikke. Har et får kastet kan en behandling med antibiotika være på plads for at imødegå børbetændelse. Evt. Børsammentrækkende middel kan også blive aktuelt, hvis moderkagen ikke udstødes.

Hold katte væk fra fårestalden at de ikke forurener med deres afføring.

Det er vel også på plads at advare gravide kvinder mod Toxoplasma. Risiko for fosterskader er til stede ved bl.a. at bistå ved læmehjælp og nydelse af rått kød i graviditeten.

Uldtab hos får

Mange får taber uld i større eller mindre partier i tiden op til læmning. Bortset fra at det ikke er kønt at se på, er det som regel ikke noget der er grund til at tage alvorligt. Når fårene har læmnet vokser ulden hurtigt ud. Årsagen til uldtab synes at være uafklaret, det kan være racebetonet, det kan være arveligt. Underudvikling eller fodring med for

meget protein, mineralmangel, f.eks. zink-kobolt, stress kan alle være faktorer, der påvirker uldtab. Naturligvis må årsager som skab, lus og andre hudsygdomme udelukkes, evt. ved at dyrlægen tager et hudafskrab til mikroskop.

Dårlig kondition, kraftig angreb af indvoldsorm kan ligeledes være årsag til uldtab, ligesom temperaturforhøjelse, men her bliver uldtabet over hele kroppen og ikke pletvis.

Ved alm. uldtab er huden glat og lyserød på de bare partier, at dyrene klør sig meget, skyldes at den løsnede uld irriterer.

Man skal erindre sig, at uldtab ved dårlig ernæring, mineralmangel eller temperaturforhøjelse måske først viser sig 1-2 mdr. efter.

Drægtighedssyge "Stofskiftelidelse".

Er en stofskiftesygdom relateret til den sidste del af drægtighedstiden.

Arsag: Underudfodring.

Mineralstofmangel.

Uregelmæssig fodring.

Stress(transport og klipning).

I den sidste del af drægtighedstiden 4-6 uger tærer fostrene på fårets reserve om dette ikke fodres optimalt. Ligeså stilles der fodringsmæssigt store krav til

vækst af yveret med dannelse af den meget vigtige råmælk. Er energioptagelsen for lille kommer stofskiftet i ulave, fårene begynder at tære på depoterne, når disse er opbrugt, især sukkerreserven, falder blodsukkeret, der ophobes giftstoffer, "ketoner". Lavt blodsukker, ophobning af giftstoffer giver symptomer som:

1. Ingen ædelyst.
  2. Mave-tarmfunktionen ophører.
  3. Fårene bliver apatiske, reagerer end ikke på hunde.
  4. Gangen stiv.
  5. Sitren omkring øjne, næse og læbe. Tænderskæren.
  6. Udåndingsluften typisk acetone-lugtende.
  7. Tiltagende sløvhed.
- Tilslut dør fåret.

Behandling. I sværeste fald gives glucose direkte i blodet samt binyrebarkhormon (dyrlæge). Evt. må fødslen sættes i gang. I lette tilfælde, dvs. såsnart der observeres manglende ædelyst, kan der gives glycering, 3 ml. pr. kg. får/dag. Opblandet i 200 ml. vand. Blandingen fordeles på 2-3 gange dgl i et par dage.

Forebyggelse Rigtig fodring, mængde, styrke og sammensætning. Fodring til bestemt tid hver dag. Foderet kan tilsættes 5% klidmelasse eller 1kg sukkerroer pr. får. Mineraltilskud 10-15 gr. dgl i foderet.

Mælkefeber "Stofskiftelidelse".

Forekommer sjældent før efter læmning og da de første dage. Dog kan mælkefeber, der iøvrigt ikke har noget med feber at gøre, forekomme i laktationstiden, hvis fårene udsættes for stress eller har mange lam.

Sygdommen hedder også hypocalvemi, for lidt kalk i blodet. For at opbygge fostrenes skelet kræves kalk. Mælkeproduktionen kræver kalk. Meget af dette kalk må fårene tage fra egne knogler, biskjoldbruskkirtlen som regulerer kalkstofskiftet kan ikke omstille sig hurtigt nok, resultatet bliver fald af kalk i blodet. Stressfaktorer som klipning i forbindelse med kulde, transport over længere strækning kan også medvirke til kalkfald i blodet. Som ved drægtighedssyge spiller fodring og mineraltilskud en rolle, det kan derfor også være svært at skelne disse to sygdomme, dyrlægen vil derfor ofte behandle for dem begge.

Symptomer er også næsten de samme.

1. Ophørt ædelyst.
2. Stive bevægelser, som en fuld person.
3. Ørene er påfaldende kolde.
4. Fåret lægger sig typisk med hovedet udover forbenene.
5. Vommen er oppustet, det løber med slim og grønt vand ud af næsemund.
6. Temperaturen lav, normal temp.

39-40 grader.

Behandling

Tilkald dyrlæge, der vil give calc direkte i blodet. Får reagerer godt på denne behandling, men man skal være opmærksom på, at der kan ske tilbagefald timer til dage efter behandling.

Forebyggelse

Tilsæt foderblandingen 1% foderkridt 4-6 uger før læmning samt efter læmning. Rigtig fodring. Roligt miljø.

Som ved menneskebørn, så ved får, kan ordene Ro, Renlighed og Regelmæssighed efterfølges.

Skedefremfald

Ved skedefremfald krænges en del af skedevæggen ud gennem skedeåbningen og ses som et grapefrugt-lignende legeme både i størrelse og farve. Mindre fremfald anes lige indenfor skedeåbningen. I værste fald kan både tarme og urinblære krænges med ud. Større skedefremfald kan fremkalde veer med for tidlig fødsel og fosterdød til følge. Skedefremfald forekommer i slutningen af drægtighedstiden, særlig indefor de sidste 3 uger før læmning.

Arsag:

1. Arvelighed synes at være den største faktor.
2. Muggent hø-halm, korn.
3. Mange fostre.

4. Fedme?

Behandling Her og nu.

Observeres skedefremfaldet i tide kan fåreavleren selv behandle ved hjælp af en skedefremfaldsbøjle (fås hos alle der handler med fåreartikler). En enkel og billig metode. I mangel af bedre eller indtil man får skaffet bøjlen kan fåret stilles højt med bagparten evt. i en kasse, der er så stor, at hun kan lægge sig ned, men ikke vende sig. I svære tilfælde, tilkald dyrlæge, der i lokalbedøvelse vil sy skedeåbningen sammen så skeden ikke kan krænges ud.

Daglig observation af får med skedefremfald, hvadenten der er syet, den går med bøjle eller står i kasse, er nødvendigt. Ved syning skal stingene fjernes når fåret skal lænne. Bruges selen, skubbes den ud af veernes styrke og behøver derfor ikke fjernes før læmning.

Fremgang ved isætning af bøjlen:

1. Afvask fremfaldet med lunkent vand.
2. Med rene hænder masseres fremfaldet forsigtigt på plads. Skedebøjlen indsættes efter den medfølgende brugsanvisning og fikseres som på medfølgende tegning.

Det var her og nu hjælp- Senere når lammene er født og store nok, kan det stærkt tilrådes at slagte både moderfåret og afkom.

Børkrængning

Må ikke sammenstilles med foregående, det er to ting, men forveksles ofte. Børkrængning er fremfald af livmoderen og altid efter læmning. Mens skedefremfaldet er glat er børkrængning et stort ca. 30-50 cm ujævnt legeme med små knuder "kotelydoner" (se tegning).

Ved børkrængning. Tilkald altid dyrlægen, første hjælp kan være at lægge fugtig klud omkring krængningen, så denne ikke forurenes af staldbunden.

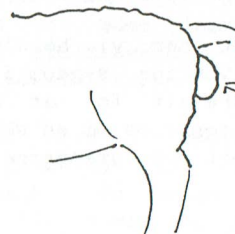
Børkrængning forårsages ofte af vanskelig fødsel og menes ikke at være arvelig. Det tilrådes dog at slagte får, der har haft denne lidelse.

Det var lidt om sygdomme, der kan blive aktuelle i de kommende måneder. Det er ikke meningen med denne og kommende sygdomsartikler at lave en skrækkampagne, men blot gøre opmærksom på, hvad der evt. kan ske og være bevidst om dette. Ved rigtig fodring, godt miljø kan mange sygdomme forhindres. 85% af alle sygdomme hos får skyldes fodring og miljø. Resten 15% henrører under arvelige lidelser.

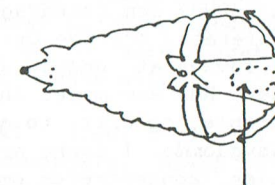
Næste Orientering vil beskæftige sig med læmning og lammesygdomme fra 0-2 mdr.

E.E.

Sådan fastgøres bøjlen

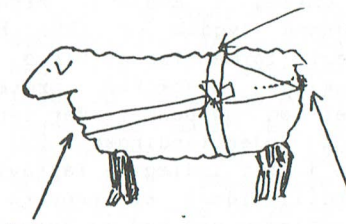

Skedefremfald før læmning

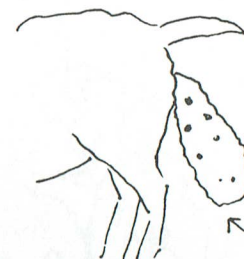
S.bøjle

Elastikbind

Elastikbind

S. bøjle

Børkrængning efter læmning

SCRAPIE "TRAVERSYGE"

En smitsom, kronisk dødelig sygdom, der angriber nervesystemet, giver hjerneforandringer med lammelser. I det tidlige forår havde vi i foreningen dyrlæge Rikke Hoff Jørgensen (RHJ) som foredragsholder, se referat i forrige Orientering. Vi lovede at uddybe et par af de emner, RHJ kom meget ind på, nemlig Scrapie, og Orff, to alvorlige fåresygdomme. I denne artikel vil omtalen koncentreres omkring Scrapie, en sygdom, der måske er beslægtet med kvægsygdommen BSE (Bovine spongeform encephalopathy), kvæg-galskab, en lidelse, der de senere år er konstateret i stigende omfang i England. Årsagen til denne sygdom er ikke helt klarlagt, formentlig et virus. Som smittekilde mistænkes proteinfoderet kød og benmel, der findes i mange foderblandinger. RHJ advarede i sit indlæg os fåreavlere mod indtil videre at benytte foderblandinger med kød og benmel.

Tilbage til Scrapie. Ifølge RHJ findes den ikke i Danmark, ligesom Finland, Australien og New Zealand har fobudt indførsel af får fra lande med Scrapie. RHJ manede til stor opmærksomhed omkring sygdommen og farligheden ved import af avlsdyr - embryomer ved indtræden i det indre marked i 1992.

Smitstoffet som er årsag til Scrapie har usædvanlige genskaber, er

mindre end 20-25 my, tåler kogning ved 100 grader i 1/2 time. påvirkes ikke af ultraviolette stråler eller kemikalier som formalin og æter. Inkubationstiden kan være længere end fårets normale livetid, dvs at fåret kan være rask smittekilde hele sit liv. Behandling er uden virkning.

Som sagt har vi heldigvis ikke denne alvorlige sygdom i Danmark. Vi må gøre alt for at holde den ude, og tænke os om en ekstra gang ved import, når grænserne åbnes i 1992.

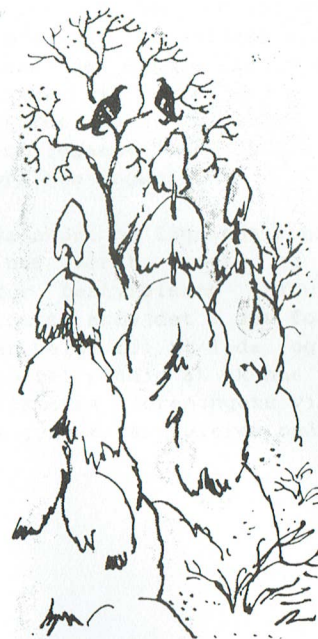
E.E.

FRA BESTYRELSEN

Fra og med januar 1990 vil der være en spalte eller side i vores orientering der hedder "breve fra medlemmerne". Det kan være alt lige fra gode madopskrifter, strikkeideer, en god historie, vittighed, til gode ideer omkring stalde og staldinventar. Blot det er emner omkring får.

Vi ønsker alle vore medlemmer en rigtig glædelig jul og godt nytår. Tak til de mange som har været os til hjælp og støtte i året 1989.

Bestyrelsen De Fynske Fåreavlere.

VINTERENS OG FORARETS PROGRAM 1990

8/1 kl. 19.00: Regnskabsforståelse.

Hvordan laver man et dækningsbidrag. Ved Erik Skov Nielsen, lærer på Dalum Landbrugsskole. Medbring gerne eget regnskab til denne aften.

20/2 kl. 19.00: Sygdom og sundhed. Læmnehjælp, hjælp til selvhjælp.

Ved Ole Karst, dyrlæge og fåreavler. Ole Karst har lavet en attrap af et får som diverse fødselsstillinger kan øves på. Vi beder derfor om nogle af vore medlemmer vil tage to døde nyfødte lam med. Lammene kan lægges i dybfryser og tages op samme dag om formiddagen som mødet er. Kontakt mig venligst når I har lammene, så vi ikke lige pludselig står med 10-20 døde lam - tlf 6538 1043.

6/3 kl 19.00: Græs til får og lam.

Græsningssystemer.
Håndtering af staldgødning.
Parasitstrategi.
Huldstyring.
Ved Hans Ranvig, lektor ved Landbohøjskolen. Aftenen skal ses som en opfølgelse af efterårets arrangement om fodring af får i kritiske perioder.